

รูปธรรมแผนชุมชนตำบลต้นแบบ ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วยหมู่บ้านจำนวน 20 หมู่บ้าน อยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 8 หมู่บ้าน และอยู่ในเขต อบต. จำนวน 12 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 10,785 คน เป็นชายจำนวน 5,386 คน เป็นหญิงจำนวน 5,399 คน อาชีพหลักของคนขามเปี้ย คือ ทำนา ทำไร่ หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างงาน แต่จะมีการทอผ้าและทำกระติบข้าวเหนียวเป็นงานอดิเรก ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มิฐานะยากจน คนที่ได้เรียนหนังสือเมื่อจบมาก็ไม่มีงานทำ และสาเหตุหลักของความยากจนก็จะสืบเนื่องมาจากการไม่มีงานทำ

ต้นตอ ก่อเกิด กำเนิดแผน

จากสาเหตุหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนของคนขามเปี้ยที่สืบเนื่องมาจากการไม่มีงานทำ ประกอบกับชาวไร่ ชาวนาส่วนใหญ่ที่เมื่อถึงหน้าแล้งก็ว่างงาน กลุ่มแกนนำและคณะทำงานชุดปัจจุบันจึงมาพูดคุยร่วมกันถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้นและพากันไปปรึกษาผู้อาวุโส กำนัน และผู้ใหญ่บ้านในชุมชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่าสิ่งแรกที่ต้องทำคือ ต้องช่วยกันสำรวจข้อมูลก่อน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้เป็นเรื่องเป็นราว จากจุดนี้จึงเป็นที่มาของการทำแผนชุมชนตำบลขามเปี้ย โดยหลังจากที่ได้สำรวจข้อมูลแล้วก็ได้นำข้อมูลไปชี้แจงต่อที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน

จากข้อมูลที่ร่วมกันสำรวจขึ้นก็ได้นำไปสู่การทำแผนชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกิดขึ้น ทั้งเรื่องการเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย ซึ่งในประเด็นของการเพิ่มรายได้นั้น พบว่าชาวไร่ ชาวนาจะมีเวลาว่าง 6 เดือนหลังจากฤดูทำนา ในขณะที่เดียวกันก็ค้นพบว่า คนเฒ่าคนแก่สามารถเป็นผู้สอนและเป็นผู้ถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นได้ และยังสามารถสร้างสายสัมพันธ์ของคน 2 วัยเข้าด้วยกัน อีกทั้งยังทำให้คนเฒ่าคนแก่รู้สึกมีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม ในฐานะผู้สืบและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2546 ตำบลขามเปี้ยนั้นได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำแผนชุมชนจากการทำงานร่วมกับเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ภาคอีสาน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และการสนับสนุนจากวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ในการรวบรวมองค์ความรู้การทำแผนชุมชน และการทำสื่อเพื่อการเผยแพร่การทำแผนชุมชนให้กับตำบลที่มาศึกษาดูงาน

กระบวนการทำแผนชุมชนของคนขามเปี้ย

ในปี พ.ศ. 2547 ตำบลขามเปี้ยได้จัดเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนและหมู่บ้านและมีการทำแผนชุมชนจนกระทั่งเกิดกลุ่มต่างๆที่กระจายตัวอยู่ในแต่ละหมู่บ้านที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในปีพ.ศ.2548ได้มีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมทำแผนชุมชนไปแล้ว ปัจจุบันอยู่ระหว่างการจัดเก็บข้อมูล โดยมีภาคีที่ให้การช่วยเหลือคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับข้อมูลปีที่แล้วว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร หากยังมีปัญหาอยู่ก็จะได้ช่วยกันแก้ไขต่อไป อย่างเช่น

- การเก็บข้อมูลที่ผ่านมา พบว่า มีรายจ่ายเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมีมาก จึงทำให้เกิดกิจกรรมโรงปุ๋ยขึ้นจำนวน 2 โรงซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ 2 และหมู่ที่ 11 โดยมีการประสานงานกับภาคีต่างๆ ทั้งส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายของผู้ว่า CEO ของจังหวัดร้อยเอ็ดก็มีการรณรงค์ให้งดใช้สารเคมีถือว่าเป็นนโยบายของทางจังหวัดที่มีความสอดคล้องกับชุมชน
- ส่วนรายจ่ายรองลงมาเป็นเรื่องอาหารก็มีการตั้งกลุ่มทำประมงเลี้ยงปลาและขายในราคาถูกเป็นการช่วยลดรายจ่ายได้มาก ซึ่งในปี 2547 ที่ผ่านมากลุ่มประมงเลี้ยงปลาได้เงินจากการจับปลาประมาณ 20,000 บาท และปี 2548 ได้เงินอีกประมาณ 100,000 บาท ซึ่งในแต่ละปีจะมีการจับปลาครั้งเดียวโดยชาวบ้านจะมาช่วยกันจับแต่ในขณะเดียวกันทางกลุ่มประมงเองก็มีปัญหาในเรื่องของการเก็บเงินที่เก็บค่าตัวไม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกผักสวนครัวไว้กินเพื่อลดการซื้อเนื้อวัว ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป

จะสร้างวิทยาการเพิ่ม เพื่อเวลาคนมาศึกษาดูงานจะได้มีเทคนิควิธีการในการสื่อสารและมีแผนงานของกลุ่มที่จะทำงานเชื่อมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อไป

“ ชาวบ้านได้แนวคิด เมื่อมีปัญหา ก็เริ่มคิดว่าจะแก้อย่างไร พยายามให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ซึ่งเมื่อก่อนชาวบ้านจะไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้คิด แต่เป็นการเอาไปมอบให้ ส่งให้ ปัจจุบันพยายามให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิด โดยใช้หลักการว่า ถ้ามาคุยกันบ่อยๆ จะเกิดความคิด ” (คุณนิพนธ์ ชูศรีวาสน์ – แกนนำแผนชุมชน - สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2548)

หลังจากที่ได้มีการทำแผนชุมชนแล้วก็ ได้มีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมาย แต่บางกลุ่มก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีงบประมาณมาหนุนเสริม และส่วนหนึ่งก็เกิดจากการไม่มีแกนนำที่เป็นหลักในการคิดจริงจัง กิจกรรมที่เกิดจากแผนชุมชนจึงยังมีปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

เนื่องจากตำบลขามเปี้ยเป็นตำบลศูนย์เรียนรู้เรื่องการทำแผนชุมชน ที่มีการอบรมเพื่อสร้างนักจัดการความรู้ วิทยาการที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเรื่องการทำแผนชุมชน ปัจจุบันตำบลมีแผนงานที่วางไว้ว่าจะถอดองค์ความรู้ขยายเพิ่มเติม และมีแผนงานอบรมวิทยากรกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยจะคัดเลือกตัวแทนกลุ่ม ๆ ละ 4 – 5 คนมาอบรมเพื่อเป็นวิทยากรประจำกลุ่ม โดยนักจัดการความรู้ของตำบลขามเปี้ยจะเป็นผู้อบรมให้ เพื่อให้มีวิทยากรประจำกลุ่มอย่างน้อยกลุ่มละ 2 - 3 คน เพื่อสร้างให้มีความมั่นใจมากขึ้น โดยจะเริ่มจากกลุ่มทอผ้าก่อน

แผนชุมชน : จากอดีตที่เป็นอยู่ สู่ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง

ตำบลขามเปี้ยมีองค์ความรู้มากมายในพื้นที่แต่ที่โดดเด่นมากที่สุด คือ เรื่องทอผ้า ซึ่ง ณ ขณะนี้ถือว่าเป็นอันดับหนึ่งของทั้งตำบลและอำเภอ การทอผ้าของตำบลขามเปี้ยนั้นมีลวดลายที่หลากหลาย โดยเฉพาะลายหมากจับน้อยซึ่งเป็นลายเก่าแก่และเป็นเอกลักษณ์ของที่นี่ และในปีนี้ (2548) วิทยาลัยการ

ผู้บริหารหลักสูตรการทำแผนชุมชนเพื่อสอนนักศึกษาที่เข้ามาเรียนที่ กศน. และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทอผ้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยนักจัดการความรู้เข้าไปสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นหลักสูตรท้องถิ่น

ส่วนการขยายกิจกรรมจากแผนชุมชนตำบลขามเปี้ย ปี พ.ศ. 2548 คือการส่งเสริมให้ชาวบ้านผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และ อบต. ให้การช่วยเหลือและให้การสนับสนุน ทั้งในเรื่องของงบประมาณ ความรู้ นอกจากนี้ยังมีการบรรจุแผนชุมชน ไปเป็นแผนปฏิบัติการของ อบต. เทศบาล เพื่อสนับสนุนในเรื่องงบประมาณอุดหนุนการทำกิจกรรมของชุมชน

ส่วนการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับผู้ว่าราชการจังหวัด CEO ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ผ่าน กศน. ให้เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการทำกิจกรรมจากแผนชุมชน ได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กระจับข้าว(จักสาน) ดอกไม้ประดิษฐ์ แต่ละหมู่บ้านของตำบลขามเปี้ยก็จะมีกลุ่มกิจกรรมทุกหมู่บ้านๆ ละ 2 - 3 กลุ่มกิจกรรม

จากกิจกรรมที่เกิดภายใต้แผนชุมชนและกิจกรรมใหม่ ที่มีหน่วยงานอื่นมาให้การสนับสนุน ทำให้มองเห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และยังสะท้อนให้เห็นอีกว่าชุมชนนั้นเห็นความต้องการของตัวเองในขณะเดียวกันก็มีหน่วยงานอื่นเข้ามาสนับสนุนในเรื่องที่ชุมชนต้องการ เช่น เรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ การทำบัญชีครัวเรือน โรงเรียนเกษตรกร(โรงเรียนชาวนา) เป็นต้น อีกทั้ง ยังมีการทำงานร่วมกันระหว่างรทส. และกศน. ในการส่งเสริมให้ชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มสามารถผลิตสิ่งที่ตนเองใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้อีกด้วย

ที่ตำบลขามเปี้ยเป็นตำบลต้นแบบในการทำแผนชุมชน มีแนวทางขยายแผนชุมชนบูรณาการสู่แผนชุมชนระดับอำเภอ โดยมีแผนงานว่าจะขยายผลการทำแผนชุมชนให้ครอบคลุมอำเภอโพธิ์ชัยมีทั้งหมด 20

ปัจจุบันทางหน่วยงานราชการได้ดูแลในส่วนของตำบลขยายผล เพื่อที่จะทำเป็นอำเภอ
บูรณาการต่อไป

กระบวนการทำแผนชุมชนของตำบลขามเปี้ย

